

jellemzi, szintén már meglehetősen hírnévre jutott jelszóval, az «*átértékelés*» jelszavával fejezhető ki. A régi történettudományi eredményeket elutasító célzat egyúttal rámutat a hibák forrásaira is, mult szellemi, politikai s társadalmi áramlatok egyoldalú hatására. Nevelő céljuk van e részleteknek, amelyek igyekeznek méltányló megértéssel tekinteni mult törekvések tévedéseire, hiányaira. Tekintettel arra a lomha mozgásra, amivel rég megszokott felfogások, nézetek változása jár mindig, el kell ismernünk, hogy a néha keserűvé, támadóvá váló hang is helyén van; a történettudós s még inkább a tanár, ismeri az akadályokat, amelyek új eredmények, szélesebbkörű tudományos munkaszervezés elé gördülnek újra s újra, amikor legyökeresített téves nézetekkel telt olvasóközönség vagy tanítványok számára kell dolgoznia. Egyébként, mint tudós céloktól vezetett lendületnek, nem szabad felfogni tehát *Szekfű*, *Hóman* és mások energikus felszólalásait. Különösen a liberális történetírás egyoldalúságai ellen — még annak sem, aki részletekben talán nem is ért velük egyet. *Eckhart*nak fejtegetéseit alkotmánytörténetünk túlzó közjogi irányáról túlélesen fogalmazottaknak tartjuk. E közlemény hamarosan erős vitákat vont maga után, nemcsak szakírók részéről, hanem napilapokban is. Úgy véljük, *Eckhart* fogalmazása valóban nem szerencsés, mert akarátán kívül is érinti a nemzet érzékenységét.

A «szellemtörténeti» célok kifejtését talán leglogikusabban és legfinomabb árnyalásokban *Thienemann* közleményében találhatjuk; kissé sokaljuk benne az idegen terminus-technikusokat. Csaknem mulattatóan szellemes *Gerevich* cikke a művészettörténet módszereiről. *Révész* közleménye a buzgó vallásosság és az egyháztörténeti objektivitás viszonyáról felemel és gyönyörködtet egyúttal. *Dékány* a

gazdaság- és társadalomtörténet, *Mályusz* a népiségtörténet területén mutatja be a kitágítandó látókör és munkakör remélhető eredményeit, amelyek nem csupán tudományos eredmények lehetnek, de nemzeti öntudatunk emelésére is vezethetnek és hathatós eszközökké válhatnak az ellenséges szomszédainkkal folyó nagy perünkben is. *Tompa* a régészet feladatait jelöli ki rövid vázlatban. *Németh* a nyelvtörténetnek az általános történetet érdeklő nagy eredményeiről számol be, igen világos összefoglalását adván a magyar őskorra vonatkozó modern nyelvtörténeti kutatásoknak; bárki kezébe ajánlhatjuk e pár lapot, aki, annyi téves tanítást és bizonytalanság után, tiszta képet akar szerezni eredetünk kérdéseiről.

Munka és szellem — ez tehát a program; nem új, maguk a szerzők is hangsúlyozzák, hogy nem az. Új azért, mert a tudós szellemi munkától a legteljesebb lelki erőfeszítést kívánja. A lendület új; az alap gondolat örök. Munka és istenadta tehetség, e kettő meghozza remélhetőleg azt a sikert is, hogy történettudományunk a magyar közönség érdeklődésében újra támaszra talál. *Hajnal István.*

Nyíri Imre: Megesúfolt apostolok. (Szerző kiadása.) A kötet egy csomó novellát tartalmaz. Előszó kínálja őket, még pedig erősen program-ízű. Gyanakodva kezdünk a novellák olvasásába s bár a program-ízt a szánkban érezzük mindvégig, már az első lapokon kellemes csalódásban van részünk. Itt egy novellaindító hangulatkép, némi tárgyias líra, amott egy jól vezetett történet vagy párbeszéd csipi el figyelmünket. Nyíri Imre tehetséges íróként jelentkezik s ami talán e kötetnél a legfontosabb: tud fejlődni.

Már maga az író is fejlődő arcot kívánt novelláival bemutatni. Az első novellát — az előszó szerint — tíz évvel ezelőtt írta, az utolsót meg mosta-

nában. Amikor azt mondja, hogy novelláit dokumentumoknak szánta, hozzátehetjük, észrevehető politiko-szociális célzatúaknak, írói arcának vélt állandóságát akarta a fejlődés mozgásában megrögzíteni. De mily nagy az út az első novella komolykodó moralizálásától az utolsó egységes szimbolikájáig! A megkötött tehenet szabadon bocsátó és ezért verést kapó gyerekek: «apostol-tól a munkás-felvilágosító intellektuel szocialistáig, kit saját népe kövez meg. Az elsőt megírta egy nem is nagyon új tétel kedvéért, mondjuk, illusztrációnak s nem csoda, hogy a novellaruha bő is, meg szűk is a vézna morál testén. Az utolsó is ezért a morálért készült, de fogalmiság nélkül, pusztán a jelkép erejére támaszkodva. Ez a jelképesség sem nagyigényű, mintáit talán nem is volna nehéz megkeresni, de jelzi az író egyetemességre való törekvését.

A póz, mellyel saját írói mivoltát szemléli, a mindenáron dokumentálni akarás, novellái épségét veszélyezteteti legjobban. Némelyik énekesre szokták mondani, hogy rossz a lélekzetvétele. Nyigri Imre is rosszul veszi novelláihoz a lélekzetet. Egyik novellája (Kaland) mutatja ezt legjobban. A történet azzal kezdődik, hogy az országúton haladó íróhoz egy rongyos vándorlegény csatlakozik. Beszélgetni kezd a két véletlen útitárs. A vándorlegényből árad a panasz s nem kis gyűlölet az «urak» iránt. Szó szót követ, az író gyanus mozdulatokat, vészes arcsötétülést kezd társán észrevenni. Sehol a közelben senki: ez az ember őt a pénzéért meg fogja gyilkolni. Féltelme odáig megy, hogy felajánlja minden pénzét a vándornak. Ez hiába bizonykodik, hogy nem akart semmi rosszat, az író rátukmálja adományát. A vándorlegény, ki most már legszebb reményeit fogja a pénzen megvalósítani, hálálkodva vesz tőle búcsút. Ha Nyigri Imre itt pontot tesz, kitűnő novellát kapott volna. Nem vette észre,

hogy most már nem szabad újra lélegzetet vennie, mert eltörik a hang íve. A vándorlegényt társai a pénzéért meggyilkolják. Az író a nyomozásnál kénytelen megvallani, milyen lelki kényszer hatása alatt adta oda a pénzt a legénynek. Mindenki nevet rajta és kigúnnyolja gyávaságáért. «Megcsúfolt apostol» kellett, így követelte a póz. Az író már magában a novellában levont bizonyos primitív logikai konzekvenciákat s veszni engedte a főtörténet minden, valóban «dokumentáló», mert emberien leleplező erejét.

Ismételjük, tehetséges írónak tartjuk. Van szeme és fantáziája s tud valóságokat irodalommal emelni. Le kell dobni kezéről néhány bilincset, melyet önmaga rakott rá.

Kerecsényi Dezső.

Dr. Vargha Zoltán: Gróf Vigyázó Sándorné báró Podmaniczky Zsuzsánna (1838—1923) életrajza. Budapest, 1931. Magy. Tud. Akadémia kiadása.

Az Akadémia kegyeletes kötelelességet teljesített az életrajz kiadásával: Podmaniczky Zsuzsánna volt az, aki legnagyobb hatást gyakorolt az örök-hagyó Vigyázó Ferenc gróf életére. Szerencsés volt a szerző megválasztása: nőies finomságú lélek szól a hős nőről. A nőies lélek nyilatkozik meg a jellemzésnél a nemes vonások keresésében, az idealizálásban, az elkerülhetetlen disszonanciák diszkrét tárgyalásában, vagy félhomályba állításában. Az író érzélemvilágára jellemző fényt vetnek az életrajzba gyakran beszúrt idézetek Arany, Tompa, Vargha Gyula és Szabolcska költeményeiből. Előadását élénkíti a családtagok levelezéséből vett számos idézet, a sűrűn alkalmazott dőlt szedés és a Vigyázók, Podmaniczkyak arcképeinek sora. Lebilincsel a szerzőnek művészi hatásokra törekvő szép stílusa, a hősnő érzékeny lelkével tökéletesen összhangzó szentimentalizmusa. A művészi érdem